

РЕЦЕНЗІЯ

**кандидата юридичних наук, доцента Семенишиної-Фіголь Богдани
Миколаївни на дисертацію Пугач Світлани Іванівни на тему
«Кримінологічна характеристика та запобігання жіночій злочинності»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. Дослідження проблем жіночої злочинності належить до традиційних, але динамічних напрямів кримінології, значущість якого різко зростає в періоди масштабних соціальних криз, збройних конфліктів та корінних зламів суспільного укладу. Сучасна жіноча злочинність перебуває під дестабілізуючим впливом комплексу факторів соціально-економічного, політичного, законодавчого та ідеологічного характеру воєнного походження. Впровадження правового режиму воєнного стану в Україні призвело до суттєвої трансформації як кількісних параметрів (коливання показників залученості жінок у протиправну діяльність протягом 2022–2025 рр.), так і якісного складу кримінальних правопорушень, що вчиняються жінками.

Актуальність обраної теми підсилюється наявністю очевидних прогалин у вітчизняній науковій доктрині, оскільки більшість фундаментальних досліджень особи жінки-злочинниці проводилися у довоєнний період та не враховували таких факторів, як масова вимушена міграція, руйнування первинних інститутів соціального контролю (перш за все сім'ї), психотравматизація жіночого населення та поява нових форм делінквентної активності, включно із пособництвом державі-агресору та колабораціонізмом. З огляду на це, наукове обґрунтування оновленого кримінологічного профілю жінки-злочинниці та побудова диференційованої системи превенції є нагальною потребою теорії та практики.

Таким чином, криміногенні виклики воєнного стану вимагають переосмислення традиційних підходів детермінації жіночої злочинності та розроблення новітніх гендерно-чутливих методик запобігання.

Науковий рівень дисертації та новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, їх наукова обґрунтованість.

Наукова праця Пугач С.І. має чітку, логічну структуру, побудовану відповідно до поставленої мети та завдань, і складається зі вступу, трьох розділів (що містять дев'ять підрозділів), висновків, розлогого списку використаних джерел (246 найменувань) та додатків.

У першому розділі здобувачка детально аналізує методологічний інструментарій, доводячи неможливість застосування уніфікованого підходу до всіх проявів жіночої злочинності. Авторкою успішно продемонстровано еволюцію наукової думки від біологічного детермінізму Ч. Ломброзо до феміністської кримінології та соціології злочинності.

Другий розділ містить глибокий емпіричний та статистичний зріз сучасної жіночої злочинності в Україні. Здобувачкою обґрунтовано специфіку особи жінки-злочинниці, досліджено вплив сімейного неблагополуччя, несприятливого соціального середовища, економічних труднощів та наслідків воєнного стану на формування злочинної поведінки жінок, а також виявлено характерні соціально-демографічні, соціально-рольові та біосоціально-психологічні особливості цієї категорії осіб. Встановлено, що типовою для сучасної України є жінка-злочинниця віком від 30 до 49 років, яка має середню освіту, офіційно не працевлаштована, перебуває поза стабільними сімейними відносинами, має неповнолітніх дітей та раніше не притягувалася до кримінальної відповідальності. Заслугує на увагу проведена авторкою класифікація кримінальних правопорушень, що вчиняються жінками, за мотиваційною ознакою, яка дозволила більш повно розкрити особливості жіночої злочинності в сучасних умовах.

У третьому розділі авторкою розгорнуто зміст загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів превенції. Визначено три специфічні категорії об'єктів профілактичного впливу (жінки з антигромадським способом життя; жінки-жертви домашнього насильства; жінки з попереднім кримінальним досвідом) та запропоновано механізми ресоціалізації в умовах воєнного і постконфліктного періоду. Наукова новизна дисертаційного дослідження є очевидною та виражається у низці положень, що виносяться на захист:

вперше:

— обґрунтовано залежність заходів запобігання жіночій злочинності від комплексу причин її виникнення, які полягають у поєднанні в особистості жінки негативних факторів біологічного (особливості протікання нейропсихічних процесів, що можуть мати генетичну основу та проявлятися у схильності до психопатичних реакцій) і соціального характеру (сукупність світоглядних установок та ціннісних орієнтацій, сформованих під впливом найближчого соціального оточення), що у своїй сукупності призводять до формування деформованого стану соціальної культури особистості та визначають необхідність застосування відповідних заходів кримінологічного запобігання;

— виявлено та систематизовано специфічні детермінанти воєнного походження, серед яких вимушене переміщення населення, втрата годувальника, руйнування усталених соціальних зв'язків, психотравматичний досвід та інші негативні наслідки збройної агресії російської федерації проти України, які вплинули на трансформацію жіночої злочинності, зміну її структури та появу нових форм кримінально-протиправної поведінки жінок, зокрема колабораційної діяльності та пособництва державі-агресору.

удосконалено:

— діалектичне розмежування внутрішніх причин злочинності, що формують стійку протиправну диспозицію в особистості жінки, та зовнішніх

умов (економічна депривація, безробіття, корупція), які виступають каталізаторами реалізації злочинного наміру;

— кримінологічний портрет сучасної жінки-злочинниці, яка здебільшого є офіційно незайнятою особою зрілого віку, перебуває поза стабільними сімейними зв'язками, має на утриманні неповнолітніх дітей та вчиняє правопорушення під впливом сімейно-побутових чи матеріальних труднощів;

— мотиваційну класифікацію злочинів жінок із чітким розмежуванням насильницької групи (часто реактивного характеру на тлі віктимізації) та корисливої спрямованості;

дістали подальшого розвитку:

— методологічні засади міждисциплінарного дослідження девіантної поведінки жінок із залученням методів пенітенціарної науки, психології та гендерних студій;

— положення теорії економічної маргіналізації бідних жінок як провідного соціально-економічного пояснення жіночої майнової злочинності.

Обґрунтованість, достовірність та наукова новизна результатів дисертаційного дослідження повністю відповідають встановленим вимогам до робіт на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Практичне значення одержаних результатів. Підтверджується актами впровадження наукових результатів у практичну діяльність Головного слідчого управління Національної поліції України (акт впровадження – лист ГСУ НПУ № 61431-2026 від 27 квітня 2026 (1611919) та в освітній процес і науково-дослідну сферу Донецького державного університету внутрішніх справ (акти від 14 січня 2026 р.).

Сформульовані здобувачкою рекомендації можуть безпосередньо використовуватися суб'єктами профілактики для підвищення ефективності індивідуальної та віктимологічної превенції.

Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Поставлене наукове завдання, яке полягає у формуванні кримінологічної характеристики жіночої злочинності та визначенні шляхів її запобігання в умовах воєнного стану, виконано в повному обсязі. Усі сформульовані у вступі завдання отримали своє логічне та вичерпне вирішення у відповідних підрозділах роботи.

Здобувачка продемонструвала відмінне оволодіння методологією наукової діяльності, успішно поєднавши загальнонаукові та спеціальні методи (формально-юридичний, порівняльно-правовий, історичний, системний аналіз) із соціологічними емпіричними методами (контент-аналіз 182 судових вироків, опитування 120 респондентів, інтерв'ювання 30 експертів), що забезпечило репрезентативність та високу достовірність отриманих результатів.

Повнота викладених наукових результатів в опублікованих працях здобувача. Науковий доробок здобувачки повністю відображає зміст дисертації та складається з 10 публікацій (6 фахових наукових статей, у тому числі 1 міжнародна монографічна стаття у виданні Латвії, та 4 тези доповідей на науково-практичних заходах за період 2022–2025 рр.). Публікації повністю забезпечують виконання вимог щодо повноти висвітлення результатів наукової праці.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Перевірка тексту дисертаційного дослідження Пугач С.І. свідчить про суворе дотримання норм академічної доброчесності. Робота є оригінальним та самостійним дослідженням, всі ідеї та цитати інших авторів супроводжуються належними посиланнями на першоджерела.

Зауваження щодо змісту дисертації. Високо оцінюючи загальний рівень та беззаперечну наукову цінність дисертації, вважаємо за доцільне висловити кілька дискусійних зауважень:

1. У підрозділі 2.1 при аналізі детермінант жіночої злочинності здобувачка ґрунтовно досліджує сімейне неблагополуччя та деформацію

шлюбно-сімейних зв'язків. Разом із тим, науковий інтерес викликало б додаткове виокремлення криміногенного впливу такого специфічного сучасного явища воєнного стану, як «вимушений дистанційний шлюб» (зокрема, психоемоційна фрустрація та дезорганізація мікросередовища в ситуаціях, коли чоловік перебуває на фронті, а дружина з дітьми перебуває в статусі ВПО або за кордоном).

2. При дослідженні кримінологічного портрета особи жінки-правопорушниці (підрозділ 2.2) здобувачка спирається на репрезентативні емпіричні дані, зазначаючи переважання ролей одноосібних виконавців або пособників. Водночас, у межах наукової дискусії, роботу прикрасив би детальніший аналіз тих специфічних соціокультурних та організаційних умов, за яких жінки виявляють лідерські якості та беруть на себе організаторські функції у складних формах групової делінквентності (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних засобів чи інтернет-шахрайств).

3. Сформульовані в роботі законодавчі пропозиції (зокрема до КК України та ЗУ «Про запобігання домашньому насильству») мають високу практичну цінність і логічно впливають із завдань дослідження. Разом із тим, у межах дискусійного обговорення, авторка могла б додатково окреслити загальнотеоретичні напрями вдосконалення спеціальних ресоціалізаційних програм для членів сімей загиблих військовослужбовців у межах існуючої системи соціально-профілактичного забезпечення.

Загальний висновок. Попри висловлені зауваження, які мають переважно дискусійний характер, представлена дисертаційна робота Пугач Світлани Іванівни є самостійним, завершеним та глибоким науковим дослідженням актуальної соціолого-правової проблеми. Робота відзначається теоретичною новизною, має вагоме прикладне значення для правоохоронних органів та повністю відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Авторка продемонструвала високий науковий рівень, здатність до критичного переосмислення доктринальних джерел та вміння аргументовано захищати власну наукову позицію. Дисертація є суттєвим внеском у розвиток кримінологічної науки України.

Здобувачка Пугач Світлана Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

**Рецензент –
кандидат юридичних наук, доцент
заступник директора інституту
з освітньої та науково-дослідної
діяльності навчально-наукового інституту
права та соціального менеджменту
Донецького державного університету
внутрішніх справ**

Богдана СЕМЕНИШИНА-ФІГОЛЬ